

KIRŞEHİR HÜYÜĞÜ VE TOPRAKÜSTÜ BULUNTULARI

U. BAHADIR ALKIM

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Eski Ön Asya Dilleri ve Kültürleri Kürsüsü adına Prof. Dr. H. Th. Bossert'in başkanlığı altında M. Darga, F. Steinherr, Mustafa Kalaç ve U. Bahadır Alkım' dan mürekkep bir heyet 1950 Temmuzunda Orta-Anadolu'ya yapmış olduğu araştırma gezisi esnasında ¹ Kırşehir'e de uğrayıp hem şehrin merkezinde hem de yakın dolaylarında muhtelif incelemelerde bulunmuştu. Bu gezinin önemli sonuçları arasında: Kırşehir'in 13 km. kadar kuzey-batısındaki Malkaya adını taşıyan Hitit hiyeroğlif yazıtının etraflı bir şekilde gözden geçirilip estempaj, kopye ve fotoğrafının alınmasını; Kayseri'ye bağlı Pazarören bucağının takriben 25 km. kuzeyinde kâin Taçın köyünün 1,5 km. kuzey-batısında Hitit hiyeroğlifleriyle vücutte getirilmiş bir pınar yazıtının ilk defa olarak bulunmasını ve yine Kayseri'nin 85 km. kadar güney-batısına rastlayan Eğriköy Hüyüğünden mühim topraküstü buluntularının toplanmasını zikretmeliyiz.

Malkaya ve Taçın Hitit hiyeroğlif yazıtlarının teferruatlı yayını H. Th. Bossert, Eğriköy çanak-çömlek buluntularına dair neşriyat da Muhibbe Darga tarafından yapılacaktır. Aşağıdaki satırlarda ise biz, Kırşehir Hüyüğünden elde edilen keramik buluntularına dair ancak özet halinde bir fikir vermeye çalışacağız; zira bu Hüyük hakkında tafsilâtlı bir raporun, kültür katlarını aydınlatan bir kazıdan veya hiç olmazsa sondajdan sonra kaleme alınabileceği kanaatindeyiz.

A

Kırşehir Hüyüğü (krş. res. 1) şehrin aşağı yukarı merkezine rastlamakta ve bugünkü haliyle takriben 28 m. yükseklikte olup "Kale" veya "Kaletepe" adını taşımaktadır. Hüyüğün böyle bir

¹ H. Th. Bossert: "Orta Anadolu'da yapılan bir gezi hakkında kısa ön-rapor", *Bellekten* XIV (1950), s. 667-671.

isim taşınması, bir zamanlar üzerinde tahkimatın mevcudiyetini ima etmekte ve fakat bugün buna dair herhangi bir ize tesadüf edilmemektedir. Bayındırlık Bakanlığı tarafından çizilmiş olan plânda (bk. metin resmi 1 [=m. res.]) şehrin râkımı 965,5 m., Hüyük zirvesininki ise 993 m. olarak kaydedilir. Şimdiki durumu ile gayri muntazam bir ovali andıran Hüyüğün kuzeybatı-güneydoğu mihveri 290 m., kuzeydoğu-güneybatı mihveri ise 172 m.dir.

Kuzey ve güney eteklerinden birkaç metre yükseklikteki kesitler halinde (Res. 2) toprak kitlesi kaldırılıp binalar inşa edildiğini gözönünde tutarak Kırşehir Hüyüğünün de diğer Orta-Anadolu iskân hüyükleri gibi dairesi bir çevreye malik olduğu ve muhtemel çapının 340 m. civarında bulunduğu anlaşılmaktadır. Üzerinden de muhtelif çağlarda toprak alındığı ve tabii tesirler yüzünden de aşındığı düşünülürse bu sun'î iskân tepesini aslında daha yüksek tasavvur etmek yerinde olur. Son 30 yıl zarfında yapılan inşaatın toprak ameliyesi dolayısıyla, eski devirlere ait tahribe maruz kalmış kerpiç duvar kalıntılarını bugün dahi açıkta görmek mümkündür (Res. 3). Hele zirveye oturtulan Ortaokul binasının temelleri atılırken daha derin tabakalara ait mimarî kalıntıların haliyle zarar gördüğü kendiliğinden anlaşılır. Bir müddet önce Hüyüğün doğu ve kuzey yönlerine yapılmış olan beton merdivenlerin dahi —eski çağlara ait kültür katlarının bakiyelerini tahrip bakımından— mühim zararlara sebep olduğunu söylemeliyiz.

B

Son üç asır boyunca Anadolu'da dolaşan gezgin ve bilginlerin mühim bir kısmı Kırşehir'e de uğramış, şehrin umumî ve hususî hayatını, İslâmî devir eserlerini, bu arada Hüyüğün üzerindeki Kale Camiini tasvir etmişler ve fakat asıl Hüyük hakkında tafsilâtlı bir mütalâada bulunmamışlardır. Bu gezginlerin Kırşehir ve Hüyüğü hakkındaki fikirlerini hulâsa edelim :

XVII. yüzyıl Türk biyografist ve tarihçilerinden Kâtib Çelebi Kırşehir "kasabasını" gayet kısa bir şekilde tasvir edip "üzerinde bir kalesi" mevcut olduğunu kaydetmektedir². Kâtib Çelebi'nin "kasaba üzerinde" tâbirini kullanmış olması, kaydettiği kalenin yüksek bir mevkide kâin bulunmasına dair bir ihtimali gerektirmek-

² Kâtib Çelebi: *Cihânumâ* (İstanbul neşr.), 1145/1732, s. 620.

tedir; bundan da, "Kale" namıyla maruf "Hüyük"ten başka bir şeyin kasedilmediği tahmin edilebilir.

XVII. yüzyılın ilk çeyreği içinde Anadolu'da dolaşmış olan Paul Lucas Kırşehir'den geçmiş³, fakat bu şehirde hiç kalmamıştır. Şehrin muhtelif yerlerinde gördüğü harabelere göre, burasının bir zamanlar muhteşem bir kasaba olduğunu, bu kadar güzel bir yerden bu kadar çabuk geçtiğine esef ettiğini seyahatnâmesinde kaydeder⁴.

1839 yılında Kırşehir'den geçmiş olan Baron von Vincke çok geniş bir sahaya yayılmış olan bu şehrin Ankara - Kayseri yolu üzerinde kâin bulunduğunu ve bu kesimde önemli bir mevki işgal ettiğini kaydeder. Bununla beraber, Kırşehir'de itina ile inşa edilmiş olan camilerden bahsetmiş olmasına rağmen von Vincke Hüyüğü müze temas etmez⁵.

1841 yılı Nisanının ilk haftası içinde Ankara'dan Kayseri'ye giderken Kırşehir'den de geçmiş olan William Francis Ainsworth⁶ şehrin ortasında, burasının eskiliğine işaret teşkil eden sun'î bir tepe bulunduğunu, bunun üzerinde de bazı dinî yapıların ve "mezar şapellerinin" (= "sepulchral chapels") mevcut olduğunu kaydeder⁷. Bu suretle Kırşehir Hüyüğünü farkedilen ilk gezgin W. Ainsworth olmuş oluyor demektir.

1849 Haziranında Kırşehir'den geçen P. v. Tschihatscheff, burasının 950 haneden müteşekkil bahçeli bir yer olduğunu, şehrin batısında, doğusuna nazaran daha mürtefi yüksekliklerin bulunduğunu zikretmekte, lâkin Hüyüğe temas etmemektedir.⁸

³ Paul Lucas: *Voyage du Sieur Paul Lucas fait par ordre du Roi dans la Grèce, l'Asie Mineure, la Macédoine et l'Afrique I*, Amsterdam 1714, S. 124. Kitabın sonunda G. de l'Isle tarafından çizilmiş olan haritada şehrimizin adı "Quicher" suretinde görülmektedir.

⁴ *ayn. esr.*, s. 124.

⁵ von Vincke (H. Kiepert'de): *Memoir über die Construction der Karte von Kleinasien*, Berlin 1854, s. 45.

⁶ W. Ainsworth: "Journey from Angora by Kaisariyah, Malatya, and Gergen Kal'eh-si, to Bir or Birehjik", *Journal of the Royal Geographical Society* X, London 1841, s. 286.

⁷ W. Ainsworth: *Travels and Researches in Asia Minor, Mesopotamia, Chaldea, and Armenia I*, London 1842, s. 161.

⁸ P. v. Tschihatscheff: *Reisen in Kleinasien und Armenien 1847-1863* (Ergänzungsheft 20 zu Petermann's Geogr. Mitt.), Gotha 1867, s. 31.

1858 yılının Aralık ayının başında Kırşehir’de bir gün kalan Heinrich Barth “Kaletepe” adı verilen yüksekliğin herhangi bir tahkimatla ilgisi olmadığını, bunun üzerinde eski devirlere ait—içlerinde iki veya üç sütun başlığı da bulunan— malzemenen inşa edilmiş olan bir camiin görüldüğünü, daha başka yapıların ise tamamen harabeden ibaret olduğunu kaydeder, fakat “Kaletepe”nin sun’i bir yükseklik olduğuna dair herhangi bir açıklamada bulunmaz⁹. Bununla beraber Barth’ın haritasında, Kırşehir’in taslak halinde 1/10,000 ölçeğinde bir plânını ve bu arada Hüyük’ün de işaret edildiğini görmekteyiz (bk. m. res. 2)¹⁰.

Heinrich Barth ile birlikte aynı tarihte Kırşehir’e gelmiş olan A. D. Mordtmann (yaşlısı) Kırşehir Hüyüğünün sun’i bir tepe olduğunu —tıpkı W. Ainsworth gibi— farkedenden bir bilgin olmuştur. A. D. Mordtmann, Kırşehir’in ortasındaki bu yüksekliğin bir sitadel olabileceğini, lâkin böyle bir “kaleden” eser kalmadığını belirtmiş, mamafih bu sun’i tepe üzerinde bir çok duvar temeli kalıntılarını farketmiş, “Kale Camii” hakkında malûmat vermiş, daha önceki eserlerin ise Selçuklular tarafından tahrip edilmiş olduğunu kaydetmiş ve Kırşehir’in ilk defa Selçuklular devrinde tesis edilmediği hususundaki tahminini belirtmiştir¹¹.

Maruf coğrafyacı Carl Ritter dahi Kırşehir’in ortasındaki yüksekliği, başka bir deyimle Hüyüğümüzü, farkedenden bilginler meyanındadır. C. Ritter bu “yüksekliğin” üzerinde müteaddit eski yapıların bulunduğunu kaydeder¹².

Aynı tarihlerde Kırşehir’i ziyaret etmiş olan Vital Cuinet, şehirdeki ikameti esnasında, şehrin ortasında olup “Kale” adını taşıyan bir yükseklik üzerine bir okul binasının inşa edilmiş olduğunu kaydetmekte, mamafih Hüyük hakkında herhangi bir tafsilat vermemektedir¹³.

⁹ H. Barth: *Reise von Trapezunt durch die nördliche Hälfte Kleinasiens nach Scutari im Herbst 1858*, Gotha 1860, s. 62.

¹⁰ *ayn. esr.*, harita I, Westblatt.

¹¹ A. D. Mordtmann, d. Ä. : *Anatolien. Skizzen und Reisebriefe aus Kleinasien 1850-1859* (ön söz ve alıntılarla neşreden: F. Babinger), Hannover 1925, s. 512-513.

¹² C. Ritter: *Die Erdkunde. XVIII. Kleinasien I*. Kısım, 2. baskı, Berlin 1858, s. 331.

¹³ V. Cuinet: *La Turquie d’Asie. Géographie administrative, statistique, descriptive et raisonnée de chaque province de l’Asie Mineure*, I. cilt Paris 1890, s. 335.

XIX. yüzyılın ikinci yarısı içinde Anadolu'da müteaddit seyahatler yapmış olan ve Anadolu'nun tarihî coğrafya tetkikleri ile iştihar etmiş olan W. M. Ramsay Kırşehir'in "dış mahallelerinde" kendisinin sun'î telâkki ettiği pek büyük bir tepenin mevcut olduğuna, bu tepenin kenarlarının diklik gösterdiğine, üst kısmında ise geniş bir düzlük bulunduğuna temas edip bu yüksekliğin tıpkı "Tyana'daki Semiramis Tepesini" andırdığını ilâve eder¹⁴. W. Ramsay, kaydettiği bu "yükseklik" için, her ne kadar şehrin merkezinde demeyip "dış kısmında" tâbirini kullanmış ise de, kasdettiği tepe herhalde bizim Hüyüğümüz olsa gerektir. Zira Kırşehir'in içinde bizim Hüyüğümüzden başka herhangi bir hüyük mevcut olmadığı gibi en yakın diğer hüyük veya tümülüslerin uzaklığı ise şehre en az birkaç kilometredir.

XIX. yüzyılın sonlarında Kırşehir'e uğrayan İngiliz gezginlerinden Henry C. Barkeley, Hüyük'ten veya şehrin antikite-rinden hiç bahsetmez¹⁵.

Yine bu tarihlerde Fransız gezginlerinden de Cholet Ankara istikametinden gelerek Kırşehir'de bir gün kalmış, şehrin sadece tasvirini yapmakla yetinmiş, sonra Konya'ya geçmiştir¹⁶.

Kırşehir Hüyüğünü, —W. F. Ainsworth, A. D. Mordtmann, d. Ä., C. Ritter ve W. M. Ramsay gibi—, farkedemeyen diğer bir bilgin de Ernest Chantre olmuştur. E. Chantre 1893 te Kafkas-Öte-si'nden Kayseri'ye, oradan da Kırşehir'e gelmiş¹⁷, Kırşehir ve Hacı-bektaş kasabalarına, "enkaz yığınınından" ("=colline formée de débris") teşekkül eden birer tepenin hâkim olduğunu açıkça ifade etmiştir¹⁸.

Charles W. Wilson'un *Handbook for Travellers in Asia Minor etc.* (=Seyyahlara Küçük Asya v.s. için El Kitabı) adlı rehberinde dahi Kırşehir'de 50 kadem yüksekliğinde sun'î ve dik bir tepenin mevcudiyeti kaydedilmekte, üst yüzeyinde büyük bir binanın bu-

¹⁴ W. M. Ramsay : *The Historical Geography of Asia Minor*, London 1890, s. 300.

¹⁵ H. C. Barkeley: *A Ride through Asia Minor and Armenia*, London 1891, s. 135-140.

¹⁶ Le Comte de Cholet: *Voyage en Turquie d'Asie etc.*, Paris 1892, s. 44-46.

¹⁷ E. Chantre: *Mission scientifique en Caucase, Asie Mineure et Syrie* (1890-1894), Paris 1895, s. VII.

¹⁸ ayn. mll.: *Mission en Cappadoce* (1893-1894), Paris 1898, s. XIII.

lunduğu bu tepenin, “Tyana’daki Semiramis Tepesi”ne benzediğine işaret edilmekte ¹⁹ ve aynı kitapta, 1876 da zuhur eden bir yer depreminin Kırşehir’in büyük bir kısmını tahrip ettiği yazılı bulunmaktadır ²⁰.

1896 da R. Oberhummer ve Heinrich Zimmerer Kırşehir’den geçmişler ve çok bahçeli olan bu kasabanın 4000 nüfuslu olduğunu belirtmişlerdir ²¹, Kırşehir’de birkaç Yunanca yazıt tespit etmişler ²² ve fakat şehrin ortasındaki tepeyi, Hüyüğümüzü, zikrememişlerdir.

7 Ağustos 1905 tarihinde Kırşehir’e gelip orada iki gün kalmış olan Kont Hans-Hermann von Schweinitz, Kırşehir’in muhteşem ve güzel bahçeli bir mutasarrıflık merkezi olduğunu, modern ve büyük bir Hükümet konağı binasının bitmek üzere bulunduğunu, şehrin mütemadî bir inkişaf halini gösterdiğini kaydederek gerek yeni Hükümet Konağının ve gerek şehirden diğer bir manzaranın resmini kitabına basar ²³ ve fakat Hüyüğümüz hakkında herhangi bir bilgi vermez.

Kırşehir Hüyüğünün mahiyeti hakkında ilk esaslı bilgiyi Hans Henning von der Osten vermiştir. 1926 yılında Anadolu’da yaptığı araştırma gezisi esnasında Kırşehir’den de geçen (6-8 Eylül) von der Osten, “Kaletepe”nin (=“*citadel mound*”) büyük bir Hüyükten başka bir şey olmadığını ve bu Hüyükte bir hayli Hitit çanak-çömlek parçalarını topladığını ²⁴ kaydedip Hüyüğümüzün uzaktan bir resmini verir ²⁵. Von der Osten, her ne kadar, Kırşehir adını,

¹⁹ Sir Charles Wilson: *Handbook for Travellers in Asia Minor, Transcaucasia, Persia etc.*, London 1903, s. 54.

²⁰ *ayn. esr.*, s. 55.

²¹ R. Oberhummer-H. Zimmerer: *Durch Syrien und Kleinasien. Reise-schilderungen und Studien*, Berlin 1899, s. 183 ve Harita.

²² Bu dört Yunanca yazıt (No. 3, 4, 5 ve 6) aynı eserde Theodor Preger tarafından işlenmiştir, bk. s. 305-306.

²³ H. - H. Graf von Schweinitz: *In Kleinasien. Ein Reitausflug durch das Innere Kleinasien im Jahre 1905*, Berlin 1906.

Hükümet Konağının resmi için bk. *ayn. esr.*, s. 153, res. 64, şehirden bir manzara için bk., *ayn. esr.*, s. 152, res. 63.

²⁴ H. H. von der Osten: “Explorations in Hittite Asia Minor”, *American Journal of Semitic Languages and Literatures* (=ASL) XLIII (1927), s. 152; *ayn. m l l.*: *Explorations in Central Anatolia, Season 1926 (OIP 5)*, Chicago 1929, s. 147.

²⁵ ASL XLIII, s. 152, res. 84 ve OIP 5, s. 145, res. 228.

“Bakır Çağı” kültürü kalıntılarını bugüne kadar intikal ettiren mevkileri gösterir haritasına²⁶ işlemiş ise de Kırşehir Hüyüğünde Hitit devrinden önceki zamanlara ait buluntuları görüp görmediğini zikretmez.

Kızılırmak kavsi içindeki eski mevkileri ele alan Kurt Bittel, Kırşehir’in merkezindeki “Hüyük” veya “Tell”imizi mücmelen tasvir eder²⁷.

1930 yılından beri bugüne kadar Anadolu’nun bir çok yerlerinde sondaj ve kazılar yapıldığı halde Kırşehir Hüyüğünde esaslı araştırmalara girilmiş değildir²⁸. Kırşehir için yazılan bazı monografilerde bile şehrin ortasında yükselen Hüyük hakkında teferruatlı bir tasvire dahi rastlamamaktayız.

Meselâ, Kırşehir’e dair müteaddit yayınları bulunan Cevat Hakkı Tarım, bol sularla, tabîî servetlerle dolu olan Kırşehir gibi bir yerin, Hititlerin nüfuz ve hâkimiyetinden uzak kalamıyacağı²⁹, Kırşehir’in yakın dolaylarında Hititlere aidiyetini tahmin ettiği —mamaflı kendisinin bu tahmininde tartışmayı mucip bazı noktaların bulunduğunu söylemeliyiz— mevcut olduğunu tebarüz ettirdiği halde³⁰ asıl Kırşehir Hüyüğüne dair özel bir bahis açmaz³¹. Bununla beraber, C. H. Tarım, Kırşehir etrafında, bölgenin kültür kademine delil teşkil eden müteaddit hüyüklerin bulunduğu, bunlardan en büyüğünün Kırşehir Hüyüğü olduğuna işaret etmiş ve bir müddet önce Hüyük üzerine birkaç yapının temelleri atıldığı sırada pişmiş topraktan yapılmış bir hayli künk, küp ve insan ve hayvan kemiklerinin meydana çıkmış olduğunu kaydetmiştir³².

²⁶ H. H. von der Osten: *The Alishar Hüyük. Seasons of 1930-32*, Chicago 1937, kısım III (*OIP XXX*), s. 424 yanındaki harita, No. XVI.

²⁷ K. Bittel: *Kleinasiatische Studien* (Istanbul Mitteilungen 5) İstanbul 1942, s. 26-28.

²⁸ Bu vesile ile Hüyükte olmasa bile bizzat Kırşehir’in içinde 1947 yılında bir sondaj yapıldığını kaydetmeliyiz (13. yüzyıla ait Caca Bey Medresesinde), krş. W. Ruben ve A. Sayılı: “Türk Tarih Kurumu adına Kırşehir’de Cacabey Medresesinde yapılan araştırmaların ilk kısa raporu”, *Bellekten XI* (1947), s. 673-681.

²⁹ C. H. Tarım: “Kırşehir” maddesi, *Kırşehir Tarih ve Coğrafya Lûgati*, Kırşehir 1940, s. 69.

³⁰ ayn. mll.: *Kırşehir tarihi üzerinde araştırmalar*, Kırşehir 1938, s. 17-18.

³¹ ayn. yr., Levha I.

³² ayn. yr., s. 40 v.d.

Kırşehir'deki Türk eserleri hakkında bir etüd kaleme almış olan Ali Saim Ülgen³³, Hüyüğümüze de bir vesile ile kısaca temas etmekte³⁴, konusu dışında kaldığı için, bittabî teferuata girmemektedir.

Kırşehir Havzası hakkındaki mezuniyet tezinde (1944) Ekrem Arda Hüyüğümüz hakkında C. H. Tarım'ın verdiği malûmatın hemen aynını vermekte ve şehrin tarihçesine taallûk eden faslını sadece C. H. Tarım'dan aldığı bilgiye dayandırmaktadır³⁵.

1947 yılında Kırşehir'de araştırmalarda bulunan Walter Ruben'in yayımına gelince³⁶: Kırşehir ve çevresindeki Türk - İslâm, Yunan - Roma çağlarına ait çeşitli eserler hakkında bilgi veren W. Ruben, Hüyük hakkında şunları söylemektedir: "Şehrin ortasında eskiden bir müstahkem mevki olduğundan şüphe etmediğimiz bir tepe vardır. Tepe sun'î bir şekilde meydana getirilmiştir³⁷".

C

Kırşehir Hüyüğü üzerinde dolaşıp keramik toplama ameliyemiz iki gün sürdü (27-28 Temmuz 1950). Hüyükte, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, evvelce açılmış olan bir çok çukur, yarık ve kesitler topraküstü incelemelerimizi kolaylaştırdı. Bundan başka Hüyüğün bilhassa batı, güney-batı ve doğu yamaçlarında yer yer bulunan ve muhtelif yapıların temel hafriyatından ve yol açma için kenarlara atılmış toprak tümseklerinden teşekkül eden moloz yığınlarında da —karma karışık vaziyette olsa dahi— çeşitli kültür devirlerine ait keramik parçalarına rastladık. Bu toprak yığınlarını araştırarak

³³ A. S. Ülgen: "Kırşehir'de Türk eserleri", *Vakıflar Dergisi II*, Ankara 1942, s. 253-260.

³⁴ *ayn. esr.*, s. 254. Bu vesile ile, 1935 ve 1939 yıllarında Kırşehir'de bir kaç gün kalan muharrir Nahit Sırrı Örik'in gezisini de zikredebiliriz (N. S. Örik: *Kayseri, Kırşehir, Kastamonu*, İstanbul 1955, s. 48-61 ve 78-83; ayrıca krş. *ayn. mll.*: *Ülkü XVI* [1940], *sayı 91*, s. 33-42; *sayı 92*, s. 145-151; *sayı 93*, s. 239-243). N. S. Örik daha ziyade islâmî devir eserlerini tasvir etmiş, Kırşehir Hüyüğü hakkında ise yalnız iki yerde "tepe" tâbirini kullanmıştır (bk. *ayn. esr.* s. 54 ve 79).

³⁵ E. Arda: *Kırşehir Havzasının Monografyası* (Edebiyat Fakültesi mezuniyet tezi), İstanbul 1943-44, s. 16 (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Tezler serisi No. 915).

³⁶ W. Ruben: "Kırşehir'in dikkatimizi çeken sanat âbideleri", *Bellekten XI* (1947), s. 603-640; *XII* (1948), s. 173-193 (aynı yazının Almanca özeti için bk., *ayn. yr.*, s. 194-205).

³⁷ *Bellekten XI* (1947), s. 603.

yahut da eskiden açılmış bulunan birkaç insan boyu yüksekliğindeki kesitlere merdiven dayayıp yarısı içerde, yarısı ise dışarıda kalan çanak - çömlek parçalarını el ile kolayca çekerek etüdlük malzemeyi sağladık.

Hüyükte müteselsil kültür katlarının tesbiti için bir sondaj yapmaya vakit ve imkân bulunamadı. Bu itibarla aşağıda tasvir edilip yayınlanan parçalar, karma karışık malzeme yığını arasından seçilip tasnife tâbi tutulan örneklerden ibarettir ³⁸. Bu buluntuların verdiği sonuca göre Kırşehir Hüyüğünde "Eski Bronz", Hitit, "Demir", Hellenistik, Roma, Bizans, Türk - İslâm çağlarına ait müteselsil iskânların mevcut olduğu anlaşılmaktadır.

I. Kalkolitik devre kesin olarak maledebileceğimiz parçalar bulunamadı. Yalnız, Hüyüğün kuzey yönünde olup şimdiki Hükümet Konağının karşısına rastlıyan dik yarmanın en alt kısmında, gayet kaba işçilikte, çok samanlı ve irice kumlu bir kilden tornadan geçmeksizin yapılmış ikisi kirli deve tüyü, biri de koyu esmer renkte üç keramik parçası meydana çıkardık. Alacahöyük ³⁹, Güllücek ⁴⁰ ve Pazarlı'nın ⁴¹ kalkolitik keramiğini andıran bu parçaların gerçekten kalkolitik devre ait olup olmadıkları hususunda kesin bir şey söyleyemeyeceğiz. Zira tabaka hafriyatı ile tevsik edilmiş degillerdir.

II. Eski Bronz Çağında Kırşehir Hüyüğünün oldukça kesif bir iskâna sahne olduğu anlaşılmaktadır. Bu devre ait elle yapılmış bir hayli keramik topladık. Parçalardan yalnız birinin içi ve dışı cilâlı olup siyah astarlı ufak bir çukur tabağın kenar kısmını teşkil etmektedir ve az samanlı, kalınca kumlu bir kilden imal edilmiştir.

Mat parçalara gelince, bunların büyük bir kısmı deve tüyü (res. 4) ⁴², az bir kısmı ise koyu deve tüyü (res. 5) ⁴³ yahut gri renkte olup az samanlı kalınca kumlu bir kilden imal edilmiştir. Bunların

³⁸ Kırşehir Hüyüğünden toplanmış olan etüdlük topraküstü buluntuları hâlen İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Eski Ön Asya Dilleri ve Kültürleri Kürsüsü Koleksiyonundadır.

³⁹ Meselâ bk. H. Z. Koşay: *Ausgrabungen von Alaca Höyük*, Ankara, 1944, Lev. CXXIV (üstten birinci sıra, en sağdaki).

⁴⁰ H. Z. Koşay - M. Akok: "Büyük Güllücek araştırmaları üzerine ilk kısa rapor", *Belleten*, XII (1948), s. 471 v. dd. ve lev. XCV, res. 29.

⁴¹ H. Z. Koşay: *Pazarlı Hafriyatı Raporu* (1937-1938), Ankara 1941, lev. IX.

⁴² Mukayese için bk. *OIP* XXVIII, s. 167, res. 168:c/478, krş. s. 176.

⁴³ krş. *OIP* XXVIII, s. 169, res. 170:c/1348.

hiçbiri tam parça halinde elimize geçmedi. Mamafih parçaların şekilleri bunların ekserisinin, M. ö. III. bin yılı Anadolu yayla kültürünün hâkim kap tiplerinden çukur çanaklara ait olduklarını göstermektedir.

Bu vesile ile, Kırşehir Hüyüğünde çıkan Eski Bronz Çağına ait keramik parçalarının, Alishar I çanak - çömleğine pek benzediğini bilhassa tebarüz ettirmek isteriz.

III. Kırşehir Hüyüğü üzerinde Hitit Çağına (M. ö. II. bin) ait tornada yapılmış gerek mat ve gerek parlak olan çeşitli keramik parçalarını bol miktarda topladık.

a) *Mat* Hitit çanak - çömleği arasında muhtelif tip ve kalitede tabak, çanak, testi ve küplere aidiyetleri anlaşılan parçaları zikredebiliriz. Meselâ res. 6, oldukça ince hamurlu ve kumlu, orta derecede pişirilmiş, orta işçilikteki bir çukur tabağı göstermektedir. Eski ve yeni Hitit devirleri boyunca bu kap tipine rastlanıldığı malûmdur ⁴⁴. Res. 7, mat renkli diğer bir örneği göstermekte olup iyi işçilikteki dibi sivri bir testicik parçasını temsil etmektedir.

b) *Boyalı ve parlak* Hitit keramiğine gelince: Kırşehir Hüyüğünden elde edilen bu kabil parçalar her bakımdan iyi kalitede olmakla beraber Boğazköy, Alacahöyük veya Alishar'dakiler gibi fevkalâde bir işçilikte değildir. Hamuru ince, bazan ise pek ince olan yine tornada yapılmış bu keramik, açık kahve rengi, kırmızı, şarap kırmızısı, —yalnız bir tek misalde ise— krem renkli bir astarı havidir. Toplanmış olan parçalardan, aşağıdaki esas formları çıkartabiliriz: Tabaklar (res. 8), çanaklar (m. res. 4-5) ⁴⁵, pişmiş topraktan yapılmış mataralar, yonca ağızlı çaydanlıklar, gaga ağızlı çaydanlıklar, testiler (res. 9) ve kulplu testiler (m. res. 3) ⁴⁶.

Şimdiye kadar Kırşehir'in içinde herhangi bir Hitit yazıtı bulunmamışsa da, şehrin yakınındaki Malkaya Hitit hiyeroglif yazıtı ⁴⁷

⁴⁴ K. Bittel: "Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen in Boğazköy", *MDOG* 75 (1937), s. 40 yanındaki res. 21 üzerinde görülen desen levhası; buna benzer bir parça için meselâ bk. *OIP* XXIX, s. 127, res. 168:d/2829, krş. lev. IV.

⁴⁵ 4 No. lu metin resmimiz için krş. *OIP* XXIX, s. 175, res. 217, Nr. 65 ve 5 No. lu m. resmimiz için krş. *ayn. esr.*, s. 175, res. 217, Nr. 65.

⁴⁶ Meselâ buna benzer bir parça için bk. C. F. Schaeffer: *Stratigraphie comparée et chronologie de l'Asie Occidentale*, London 1948, Lev. 193, No. 33.

⁴⁷ H. G. Güterbock: "Kırşehir civarında bulunan bir Eti Kitabesi", *Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi* V, sayı 4 (1947), s. 455; Ruben: "Eigenartige

Kabaklı menşeli rölyefli keramik parçası⁴⁸, yine Kırşehir'in yakın ve uzak dolaylarındaki hüyüklerden toplanmış Hitit keramiği buluntuları ve bilhassa bizzat şehrin merkezinde kâin Hüyükten bol miktarda elde edilen Hitit çanak - çömlek parçaları, Kırşehir ve çevresinin Hititler devrindeki önemine işaret teşkil ederler.

Boğazköy metinlerinden, Kırşehir'in Hititler devrindeki adını temyiz etmek bugüne kadar mümkün olamamıştır. Böyle bir şehir adı tesbitini, hüyüğümüzden müstakbel kazılarla çıkacağını umduğumuz tabletlerden bekleyebiliriz. Mamafih Malkaya yazıtının sahibi olan Prens'in⁴⁹ Kırşehir'in de hâkim veya idarecisi (meselâ valisi) olduğu farzedilecek olursa, şehrimizin eski adının Malkaya yazıtında geçmiş olması akla gelebilir; bu soruyu cevaplandırmak ise, hiç şüphesiz adı geçen Hitit hiyeroglif metninin H. Th. Bossert tarafından yapılacak olan nihaî yayını beklememizi gerektirir. Bununla beraber, Malkaya yazıtından Kırşehir'in Hititler devrindeki adı elde edilmese dahi Boğazköy-Hattuşa'dan güneye doğru inen bir yol üzerinde kâin Kırşehir'in Hititler devrinde mühim bir merkez olduğu anlaşılmaktadır^{49a}.

IV. Topladığımız malzeme arasında M. ö. II bin yılı Hitit devresinden sonraki çağa ait bol miktarda parçalar da vardır. Umumiyetle "Demir Çağı" suretinde adlandırılan bu devrin malı olan çanak - çömleği —herhangi bir tabaka hafriyatı sayesinde elde edildikleri için— kesin bir tasnife tabi tutmak mümkün olamayacaktır. Bununla beraber Orta-Anadolu kültür camiasına dahil hüyüklerin M. ö. I bin yılına ait katlarında bulunmuş olan keramiklerle benzerliklerini gözönünde tutarak bu parçaları hiç olmazsa umumî bir tasnife tâbi tutmaya çalışacağız.

Denkmäler aus Kırşehir", *Belleten* XII (1948), s. 200; H. Th. Bossert: "Orta Anadolu'da yapılan bir gezi hakkında kısa ön-rapor", *Belleten* XIV (1950), s. 667-669.

⁴⁸ H. Th. Bossert: "Kleine Mitteilungen", *Jahrbuch für Kleinasiatische Forschung* II, 1 (1951), s. 108 ve lev. VI; ayrıca krş. M. Riemschneider: *Die Welt der Hethiter*, 2. baskı, Stuttgart 1955, lev. 59 üstte.

⁴⁹ Bossert: *Belleten*'de XV (1950), s. 668.

^{49a} Bu vesile ile Ernst Diez'in, Kırşehir'de Cacabey Medresesindeki dikkat çekici sütun inşasını Hitit çağına kadar çıkardığını (krş. *Felsefe Arkivi* II [1947], s. 222) ve Walter Ruben'in ise aynı sütun tarzını Hind mimarî şekilleriyle karşılaştırdığını (bk. *Belleten* XI [1947], s. 606 - 607 ve Lev. CX, res. 1) hiç olmazsa zikretmek isteriz.

a) Büyük Hitit devrinden sonraki çağa ait *tek renkli* bir çok çanak - çömlek parçalarının hemen hepsi siyahça, veya tamamen siyah renkte olup bunlardan yalnız biri kırmızıdır. Res. 10 da, koyu gri, kaba hamurlu bir testi parçası görülmektedir (aynı parçanın profili için bk. m. res. 6); kabın şekli meselâ Alishar Hüyüğünün büyük Hitit devrinden sonraki çağa ait keramik örnekleri arasında görülür ⁵⁰.

Res. 11 de, kaba hamurlu, kumlu, gri renkli ve mahkûk süslü diğer bir parçayı bulmaktayız. Res. 11a ise bize, kulpları üst kenardan çıkmalı büyücek bir çanak (aynı kabın profili için bk. m. res. 6a) parçasını göstermektedir.

Kırşehir'deki ikametimiz esnasında, şehir sâkinlerinden biri, kendi koleksiyonuna ait olup Hüyük eteğindeki evinin inşasında kırksız bir şekilde topraktan çıkmış olan bir testi incelemek üzere getirdi (bk. res. 12). Bu testi, kırmızı, ince kumlu, oldukça ince hamurlu bir kilden mamûl olup yüksekliği 42 cm., ağız çapı ise 12,5 cm. kadardır. Kırmızı astarlı ve cilalı olan testinin boynunda birbirine paralel iki mahkûk çizgiden mürekkep bir band içinde yine mahkûk bir dalgalı hattın teşkil ettiği süs bulunmaktadır. Testi boynunun hemen altında, birbirinden ufak aralıklarla ayrılan sekizgen yıldızlardan müteşekkil diğer bir band görülmektedir. Testinin boynu ile karnının üst kısmı arasında ise, yine birbirine paralel mahkûk hatlar kabın çevresini kuşatmaktadır. Bahis konusu olan bu çağda oldukça sık rastlanan bu kap tipine mukayese misali olmak üzere Alishar menşeli iki testi vereceğiz ⁵¹; mamafih Alishar'ın bu kapları, —yalnız boynunda mahkûk hat süslü bir tanesi müstesna—, boyalı olup hâfırları tarafından M. . I bin yılının ilk yarısına tarihlendirilmişlerdir.

Hüyüğümüzün Büyük Hitit Devleti devri sonrasına ait keramik buluntularından bir kaçı her ne kadar monokrom Frig keramiğini andırıyorsa da, —hattâ belki bunlardan ikisi büyük bir ihtimalle "Frig" parçasıdır— bunları burada ayrı bir paragrafta mütalâa etmiyeceğiz, zira bunlar evvelâ gayri kâfi miktarda bulunmuş olup aralarında boyalı ve geometrik süslü olanları mevcut değildir. Mamafih, bu, Kırşehir Hüyüğünde Frig iskânının bulunmadığını ta-

⁵⁰ krş. OIP XXIX, s. 379, res. 428:c/2328 ve e/2329, bk. s. 390.

⁵¹ *ayn. esr.*, s. 369, res. 418:d/595; mahkûk hat süsleri için krş. OIP XXX, s. 29, res. 38:c/53 ve krş. s. 49.

zammun etmez; çünkü Kırşehir'in yakın ve uzak çevresinde (meselâ Hashöyük, Araplı, Budaksahip ve Topaklı gibi) Frig keramiği buluntularının elde edildiği⁵² malûm bir keyfiyettir.

b) Kırşehir Hüyüğünden Büyük Hitit devrinden sonraki çağa ait yalnız boyasız değil, fakat aynı zamanda *boyalı* çanak - çömlek parçaları da topladık. Bu parçalar, von der Osten tarafından M. ö. I. bin yılının ikinci yarısına maledilmiş olan Alishar menşeli keramiğe pek benzemektedir⁵³. Gerekli stratigrafik mütalâalara sahip olamadığımız için Hüyüğümüzün bu zamana ait boyalı keramiğini kesin olarak tarihlendiremeyeceğiz. Seçme misal olmak üzere aşağıdaki birkaç parçayı ele alalım: Res. 13, oldukça iyi, ince kumlu ve ince samanlı kilden imal edilmiş krem astarlı ve üst kısmında kirli kahve rengi bir süs bandını havi bir parçayı göstermektedir; buna benzer bir parçayı Alishar'da bulmaktayız⁵⁴. Res. 14 de, bir evvelki parçanın imal kalitesinde olan başka bir kap parçası görülüyor; kahverengimsi kırmızı renkte süs şeritlerini ihtiva eden bu örneği yine bir Alishar keramiği ile⁵⁵ karşılaştırmak arzusundayız. Res. 15 de aynı yapılış vasıflarını haiz diğer bir parçayı görmekteyiz ki, bu da yine bir Alishar parçasına⁵⁶ benzer. Res. 16 ise, ince işçilikte olan ve kirli açık kahve rengi süs şeritlerini ihtiva eden bir çanak - çömlek kalıntısını göstermektedir; bu tarzdaki bir süsü, —bittabî başka bir kap tipini temsil etmesine rağmen—, bir Alishar parçasında da⁵⁷ bulmak mümkündür.

c) Hüyük üzerinde *Hellenistik* devre ait topladığımız keramik kalıntılarının miktarı da oldukça mebzuldür. Bunlar arasında, yumuşak ve gevrek hamurlu, mat, monokrom ve basit tipte mutfak eşyası ele geçmiştir ki, üzerlerinde —bugün tabiatıyla zail olmuş bulunan— kırmızı veya açık kırmızı bir astara maliktirler. Misal olarak krş.: Res. 17 a-b (bir tabak parçasıdır)⁵⁸ ve Res. 18 (bir çanak parçasıdır)⁵⁹, aynı çanağın profili için bk. m. res. 7). Keza bk. metin

⁵² OIP XXX, s. 450 yanındaki XX No. lu harita; K. Bittel: *Grundzüge der Vor-und Frühgeschichte Kleinasien*, 2. baskı, Tübingen 1950, harita 6.

⁵³ OIP XXX (1937), s. 57-59.

⁵⁴ OIP XXX, s. 57, res. 63, No. 4.

⁵⁵ *ayn. esr.*, s. 59, res. 65, No. 4; keza bk. *ayn. esr.*, s. 38, res. 46:e /1018.

⁵⁶ *ayn. esr.*, lev. V, No. 4.

⁵⁷ *ayn. esr.*, s. 27, res. 36:d/744, krş. s. 49 ve lev. IX.

⁵⁸ krş. OIP XXX, s. 75, res. 81, No. 34.

⁵⁹ Buna benzer bir profil için krş. OIP XXX, s. 75, res. 81, No. 23.

resmi 8 (diğer bir çanağın profilidir) ve metin res. 9 (aynı kalitedeki başka bir tabağın profilidir) ⁶⁰. Res. 19 gayet parlak, ince işçilikte koyu kırmızı bir tabak parçasını göstermekte olup iç kısmında siyah paralel şeritler bulunmakta ve muhtemelen aynı devre (Hellenistik) ait olmaktadır.

Kırşehir Hüyüğü, hellenistik ("galat") tâbir edilen bir keramik örneğine ait kalıntıları vermesi bakımından da bilhassa önemlidir. Hellenistik ("galat") adı verilen ve K. Bittel tarafından ele alınan ⁶¹ keramiğin, bugünkü bilgimize göre Kızılırmak kavsının doğu kesimine rastlayan bölgede ancak Boğazköy ⁶², Alişar ⁶³ ve Büyük Nefezköy (Tavium)' den ⁶⁴ meydana çıkmış olduğu malümdür ^{64a}. Kırşehir Hüyüğünde de bu evsafa hem tek renkli ve hem çok renkli keramik örnekleri bulundu.

Res. 20a-b, ince işçilikte kirli açık kırmızı renkte monokrom bir tabak parçasını (profil için bk. m. res. 10) göstermekteyiz; parçamız işçilik bakımından Alişar menşeli bir tabağı ⁶⁵ ve Boğazköy menşeli bir amfora ile bu amforaya kapak olarak kullanılan bir tabağı ⁶⁶ bilhassa andırmaktadır.

Kırşehir menşeli Hellenistik ("galat") keramiğinden birkaç örneği aşağıda kısaca zikredelim: Res. 21 de, kırmızımtırak kahverengi astarlı ve cilâlı bir çanağın (profil için bk. m. res. 11) parçasını

⁶⁰ Buna benzer bir profil için bk. *ayn. esr.* s. 75, res. 81, No. 11.

⁶¹ K. Bittel: *Kleinasiat. Studien*, s. 31-33.

⁶² R. Zahn: *Jahrb. d. Deutsch. Archaeol. Inst., Archaeol. Anzeiger XXII* (1907), sütun 227-228; K. Bittel: *MDOG 76* (1938), s. 25-28; Bossert: *Altanatolien*, Berlin 1942, s. 86-87 ve res. 1127-1128; K. Bittel: *MDOG 88* (1955), s. 30-31, ve s. 30'daki res. 13.

⁶³ *OIP VI* kitabın başındaki levha (= *OIP XXX*, lev. X, 184); *OIP XXX* s. 24, res. 31:c/1953 ve c/2249, s. 25, res. 32:c/2200; *OIP XXX*, lev. VII, No. 4 ve 5; ayrıca krş. *OIP XXX*, s. 19 not 13, s. 22 ve s. 36.

⁶⁴ K. Bittel: *Halil Edhem Hatra Kitabı* cilt I, s. 175-176; *Kleinasiat. Stud.*, lev. 13, res. 17:b-d.

^{64a} Bu vesile ile Kültepe'de Hüyük üzerinde 1955 mevsiminde yapılan kazı esnasında hellenistik ("galat") keramiğine ait bazı parçaların meydana çıkmış olduğunu belirtmek isteriz. Bu örnekleri, burada zikretmeliğimize müsaadesinden dolayı Kültepe Hafriyatı Direktörü Prof. Dr. Tahsin Özgüç'e derin teşekkürlerimizi sunarız.

⁶⁵ *OIP XXX*, s. 26, res. 34:d/421. Benzerlik teknik bakımdan olup şekil bakımından değildir.

⁶⁶ krş. *MDOG 76* (1938), s. 26-27 ve res. 15.

bulmaktayız; bunun dış kenarında krem renginde bir band bulunmakta ve onun üzerinde de kahve rengindeki ince şeritlerin teşkil ettiği —bugün için teşhisi tamamen vâzih olmıyan— bir süs motifi görülmektedir; bu parçayı, Hellenistik (“galat”) telâkki edilen Alişar menşeli ⁶⁷ bir keramikle ⁶⁸ karşılaştıracağız. Res. 22, krem astarlı olup kenarında kahverengi bir süs bandını havi diğer bir çanak parçaçasını (profili için bk. m. res. 12); bunun benzerini yine Alişar menşeli bir kap parçasında ⁶⁹ bulmaktayız. Res. 23 de ise, krem astarlı olup alt kısmı ikinci bir açık gri boyayı havi olan ve iki rengin birleşme noktasında ise koyu gri renkte bir şeritçik ile ayrılan diğer bir polikrom parçayı misal olarak vermekteyiz; bunun, Büyük Nefezköy menşeli bir parça ile ⁷⁰ benzerliği aşikârdır.

Kırşehir Hüyüğünde bulduğumuz Hellenistik (“galat”) keramik örnekleri bir tabaka hafriyatı ile meydana çıkmadıkları için, tarihlendirme bakımından bizi hiç şüphesiz kesin sonuca ulaştırılamayacaktır. Bununla beraber yukarıda zikrettiğimiz benzerliklerini gözönünde tutarak bunları takriben M. ö. 3-2. yüzyıllara atfedebiliriz. Her ne suretle olursa olsun bu parçalar Tavium’un 90 km. kadar güney-batısında ve Boğazköy’ün de 120 km. kadar güneyinde bulunan Kırşehir’de bir Galat iskânına delâlet etmektedir ⁷¹.

V. Kırşehir Hüyüğü bize kâfi miktarda Roma devrine ait keramik parçaları da vermiştir. Bunların arasında kırmızı renkte iyi cilâli, iyi işçilik evsafını haiz tabaklar ve çanaklar bulunduğu gibi günlük ihtiyaçta kullanılan mutfak çanak - çömleği ve aynı zamanda *terra sigillata* örnekleri de bulundu. Pek ufak parçalar halinde bulduklarından bunların burada ne tasvirlerini yapmak ve ne de fotoğraflarını basmak niyetinde değiliz (aynı çağa ait iki tabağın profili için bk. m. res. 13-14) ⁷².

⁶⁷ OIP XXX, s. 24, res. 31:c/1953.

⁶⁸ Ayrıca bk. *ayn. yr.*, s. 48 ve lev. IX.

⁶⁹ OIP XXX, s. 23, res. 30:c/1504 ve lev. IX.

⁷⁰ Bittel, *ayn. esr.*, lev. 13, res. 17:b.

⁷¹ Küçük Asya Galatları için krş.: Felix Stähelin: *Geschichte der kleinasiatischen Galater*, 2. baskı, Leipzig 1907; J. G. C. Anderson: “Galatian Civilisation”, *JHS* XIX (1899), s. 312 vdd.; K. Bittel; “Tavium,” *Halil Edhem Hatıra kitabı* (In Memoriam Halil Edhem), cilt I, Ankara 1947; K. Bittel: *Kleinasiat. Studien*, s. 1-38.; C. Bosch: “Die Kelten in Ankara”, *Jahrb. f. kleinasiat. Forsch.* II, 3 (1953), s. 283-293.

⁷² m. res. 13 için krş. OIP XXX, s. 75, res. 81, No. 8.

VI. Hüyüğümüzde bir miktar Bizans keramiği parçası dahi bulduk (bk. res. 24-25).

Seyri sefere müsait bir mevkide bulunuşu ve kaplıcaları sayesinde Kırşehir'in (eski adı: Mokissos-Iustinianopolis) ⁷³ Bizanslılar devrinde de önemi haiz bir şehir olduğu anlaşılmaktadır. Bizzat bu günkü şehrin içinde—erken bir zamanda tahrip edilmiş olmaları gereken—Bizans anıtlarının topraküstü kalıntıları henüz bulunmamış olmasına rağmen, topladığımız keramik parçaları Kırşehir'de Bizans iskânını ispat eden delil mahiyetindedir.

VII. Kırşehir'in Selçuklular zamanında güzel anıtlarla dolu mâmur bir şehir olduğu malûmdur. Hüyüğümüz Selçuk devrine ait keramikten de bazı parçalar vermiş bulunmaktadır. Res. 26, dışında kabartma yıldızcıklarla nebat süsleri bulunan ve profili de Alişar menşeli yine Selçuk devrine ait bir çanağa ⁷⁴ benzeyen bir kap parçasını göstermektedir. Bundan başka Selçuk çini kaplarından bazı parçaçıkları keza Hüyükte bulduk. Diğer taraftan, Hüyüğün üzerinde,—tahrip edilmiş oldukları için bu güne kadar bittabi intikal edemiyen—Selçuk binalarının da bir zamanlar yer almış olmaları çok muhtemeldir ⁷⁵.

⁷³ W. Ramsay (*Historical Geography of Asia Minor*, s. 220, 257, 269, 283, 299, 300), H. Kiepert (*Formae Orbis Antiquae VIII*, metin 17 a) ve bunların müतालalarına dayanarak başka müellifler de (meselâ bu arada von der Osten, krş. *OIP XXX*, s. 358 yanındaki IX No. lu harita) kadim "Mokissos" şehrinin teşhisini Kırşehir'de aramışlardır. Buna mukabil W. Ruge (Pauly-Wissowa, *RE XV* [1931], s. 1515) ve K. Bittel (*Kleinasiat. Studien*, s. 27-28) böyle bir teşhisi câlibi sual addetmişlerdir. Bizans kaynaklarına nazaran "Mokissos" şehri 6. yüzyıldan itibaren (krş. *RE XV*, s. 2514-2515). İmparator Iustinianos'un burasını yeniden inşa edip Metropol'lük mertebesine yükseltmesini müteakip "Iustinianopolis" adını almıştır. Bu itibarla Mokissos'un Iustinianopolis'e tekabül etmesi keyfiyeti kesindir. Yazılı malzemenin eksikliği dolayısıyla Kırşehir ile Mokissos-Iustinianopolis'in ayniyetini tespit mümkün olamamıştır. (krş. K. Bittel, *ayn. esr.* s. 27, 41; W. Ruben, *Belleten*'de XII [1948], s. 191. Bu sesile ile, Ruben'in Kırşehir Kaplıcasının kaya duvarında vaktiyle mevcut olup sonradan sökülüp alınan bir yazıttan bahsetmesini ve bu gün maalesef kaybolmuş olan bu yazıt üzerinde şehrimizin eski adının zikredilmiş bulunması ihtimaline dair kaydını zikre şayan addetmekteyiz, krş. *Belleten XII* [1948]. s. 203). Maamafih, Kırşehir'in Ancyra (Ankara) ile Caesarcia Mazaca (Kayseri) arasında kâin bulunması, ve yine sıcak-su hamamlarına ve bilhassa üzerinde müteaddit devirlerin belgelerini taşıyan bir Hüyüğe sahip olması dolayısıyla şehrimizin Mokissos-Iustinianopolis ile ayniyeti hususunun yakın bir ihtimal olduğunu da düşünmemiz gerekir.

⁷⁴ Profil benzeri için krş. *OIP XXX*, s. 210, res. 231:3122b, bk. ayrıca s. 209.

⁷⁵ krş. Bittel, *Kleinasiat. Stud.*, s. 27.

VIII. Gerek Kırşehir Hüyüğünün üzerinde ve gerek eteğinde Türk-Osmanlı devrine ait müteaddit keramik örnekleri elimize geçti. Bunlardan ekserisi günlük ihtiyaç için kullanılan çanak-çömlek kalıntıları olduğu için, burada yayınlamaktan sarfı nazar ediyoruz.

Hüyük üzerindeki “Kale Camii” yahut şimdiye kadar “Alâeddin Camii” namıyla marûf camiin dahi Osmanlı devrinin başlarına ait olduğu anlaşılmaktadır (14. yüzyıl iptidası)⁷⁷.

Netice: Araştırmalarımızın sonucunu kısaca özetleyecek olursak, Kırşehir Hüyüğünün “Eski Bronz”, Hitit, “Büyük Hitit devri sonrası”, Hellenistik, Roma, Bizans ve Türkler (Selçuk, Osmanlı) çağında mühim bir mevki olduğunu tesbit etmiş oluruz. Mamafişunu da bir defa daha belirtmek isteriz ki, sonuçlarımızın büyük bir kısmı sadece topraküstü keramik buluntularına dayanmakta, bittabi eksiksiz bir kültür silsilesi verdiğini iddia etmemektedir.

Kırşehir Türkiye Cumhuriyeti devrinden itibaren ve bilhassa 1936’da vukubulan şiddetli yer depreminden sonra hayrete şayan derecede bir gelişme hamlesi kaydetmiş ve tarihî anıtlarının onarımı hususunda da dikkat çekici bir terakki göstermiştir.

Kırşehir Hüyüğünde sistematik bir kazıya girişmenin zamanının gelmiş ve hattâ şimdiye kadar gecikilmiş olduğuna kaani bulunuyoruz. Hüyüğümüzde yapılacak hafriyat sayesinde, Orta-Anadolu’nun M. ö. III. bin yılına ait gelişmiş bir kültürünün belgelerine raslanacağına, M. ö. II. bin yılı Hititler çağının mühim bir merkezinin tespit edilebileceğine ve hattâ büyük bir ihtimal ile Hellenistik (“galat”) keramiğinin tarihlendirilmesi hususunda bir anahtarın bulunabileceğine inanmaktayız.

⁷⁶ ‘Azîz b. Ardaşîr Astrâbâdî’nin “*Bazm-u Razm*”inde, Kadı Burhaneddin’in (14. yüzyılın ikinci yarısı) Kırşehir Kalesini yeniden tahkim edip burasını surla takviye ettiğini ve bu sür çevresi boyunca derin hendekler kazdığını okumaktayız (*Bazm-u Razm*, Kilisli Rifat neşr., İstanbul 1928 [Farisî metin], s. 397). Bu hadise hakkında kesin bir tarih verilmemiştir. Bu müellifin, bu tasviri ile Hüyüğümüzü mü kasdettiği yoksa asıl Kırşehirini mi kasdettiği hiç şüphesiz kat’î olarak söylenemez. C. H. Tarım’ın böyle bir sür izlerine dair verdiği bilgi (*Kırşehir Tarihi*, 1938, s. 44) bize pek tatminkâr görünmemektedir.

⁷⁷ Son zamanlarda bulunmuş olan bir “berat”a göre bu Cami, bir Ahî olan Alaaddin Paşa zamanında Orhan Gazi’nin saltanatı (1326-1359) esnasında inşa edilmiştir (C. H. Tarım: *Tarihte Kırşehir, Gülşehir, Babailer-Ahiler-Bektaşiler* 3. baskı, İstanbul 1948, s. 99). Maamafih bu Camiin ancak temelleri bu güne kadar intikal edebilmiştir, zira zelzele neticesinde camiin üst yapısı harap olmuş ve sonraları yeniden inşa edilmiştir.

⁷⁸ Bu yerdepremi hakkında bk. P. Arni: *Kırşehir, Keskin ve Yerköy Zلززeleri hakkında*, Ankara 1938 (M. T. A. Yayınlarından, seri B., No. 1, Türkçe ve Almanca).

